Бүхы орнуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

Буряат-монголой ҮНЭН

№ 77 (4197)
1943 оной
АПРЕЛИИН
9
пятница
Сон 20 мүнгөн

ВКП(б)-гэй Областной Комитедэй,
БМАССР-эй Верховно Советдэй ба
ВКП(б)-гэй Улан-Удын ГК-гэй орган

ЕХЭ УРГАСА АБАЛГА ҺАЙН ҮРҺЭННҺӨӨ ДУЛДЫДАНА

Үнгэрһэн 1942 ондо манай республикын хэдэн олон колхозууд, бригадануудба звенонуудүрһэн түхай өгөөн ёсоор ороолдожо, тэрэнние тарилгада эрхим һайнаар бэлэдхэһэн дээрэһээ өөһэдынгөө тарялангай газар дайдаһаа хамюурма һайхан үнгэтэй, һамар шэнги эдеэтэй элбэг баян ургаса ургуулжа абаһан юм. Жишээнь, Баргажанай аймагай Карл Маркысын нэрэмжэтэ колхоз ургаанда жалэйнхиһээ 3 дахин ехэ ургаса абаа. Энэ колхозой нүхэр Задуевай бригада юныгно участогуудайнгаа га бүхэнэй 150 пуд пшеницэ хуряажа абаа. Тинхэдэ, Эдэдын аймагай Гэгээтэйн сомоной Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз нилээд олон га газарһаа га бүхэнэй 15—20 центнер тарга хуряажа абаа. Иимэнүүд үльгэр жишээнүүдые тоолохо болоо һаа барагдашагүй олон.

Үндэр ургаса түйлалга хадаа өөрөө ерэе бэшэ, харин тэрээнние ороолдолгото ба үсэд шанга хүдэлмэрээрээ түйлаһан байна. Энэ бүхы болбол имагтал һайн үрһөөр тарибһан, газараа һайнаар эдлүүрилһэн ба тарилгаяа хана саг соонь хэжэ үнгэргэһэнэй аша үрэ мүн.

Һайн шанартай үрһэн хадаа ехэ ургаса абалгын үндэһэ һуурди мүн гэжэ хамагай түрүүнэ ой ухаалдаа хадаха эргэтэй. Иимэ хадань фронтоой хоёрдохи хабарай тарилгые һайн шанартай үрһөөр хангалга хадаа шухалын шухала зорилго болоно.

«Үрһэнэй ажахы болбол колхозно үйлэдбэринь нэгэн шухала һалбари мүн. Үрһэнэй хэрэгтэ ёһото гурим журам байгуулга хадаа гансашье ургасые дээшэлүүлнэ бэшэ, харин мүн ла газартаряалангай нитэ культурые үргэхэ гэһэн ушар удхатай гээшэ. Муу үрһэн хадаа ажахыгаа культурна бэшээр ябуулһанай тэмдэг мүн гэжэ хүн бүхэнтэ эли байха ёһотой». («Правда»).

Үрһэн түхай мүнөөл ороолдохо зэргэтэй. Хабарай тарилгын газаа ороожо ерээд байхадань «үрһээ сэбэрлэжэ үрдихэл байхабли» гэжэ энэ шухалтэ хэрэгые хойшолгуулаа һаа, нэгэлэхеэр, үнэтэ сагаашье гээхэ, хөөлдохёор, ехэ ургаса абаха ябадалһаа хаһагдаха байһамнай лабтай. Манай республикын хэдэн олон түрүү колхозуудтарилгада хэрэглэгдэхэ бүхы үрһэнэйнгөө материалые эрхим шанартайгаар сэбэрлэжэ, тарилгын концицида хүргөөд байна. Гэбэшье, юрэнхыдөө манай республика дотор үрһэ хаалга үшөөл хангалтагүй ябаһаар. Хэдэ хэдэн колхозуудтарилгада хэрэглэгдэхэ үрһээ үсэд хаагаагүй мүртөө, хаһан үрһээ үсэд сэбэрлээгүй байна. Хаһан бүхы үрһэнэйнай 90,8 процент сэбэрлэгдэжэ, үлөө 9,2 процентнь сэбэрлэгдээгүй хэбтэнэ.

Эндэ илангая Хоринн, Сэлэнгын, Түнхэнэй, Кяхтын, Тарбагатайн ба бусад аймагууд хамагай хойно шэрэгдэжэ ябана. Үрһэ хаалга дээрэ тохёолдоһон энэ дутуу дунданууды энэ гаһаэр усадхахын тулада али бүхы хэмжээ абаха эргэтэй. Үрһэ сэбэрлэхэ трүүр машиныһэ үдэр һүнигүй хүдэлгэхёо гадна, гараараа сэбэрлэхэ ябадалые эмхидхэхэ хэрэгтэй.

Үрда жэлнүүдэй практика дээрэһээ мэдэхэдэ хэдэ-хэдэн колхозуудүрһэнэйнгөө участогуудые эртэнһээ илгажа, тэрэнние бригада ба звенонуудта таһалжа үгөөгүй, харин үрһэнэй материал болохо таряае дайралдаһан газартаа тарижа, тон бага ургаса абаһан байна. Үнгэрэгшэ жэлэйнгээ алдуу дутуунуудые дахин дабтахагүйн тулада бурташ үбһэгүй эрхим һайн газарта үрһэнэй материал тариха хэрэгтэй. Тинхэдээ, шанарайнгаа таалаар эрхим, шэлэмэл сортовой үрһөөр тарилга хэгдэхэ ёһотой. Бүхы колхозуудай полеводчество бригадануудай составта үлэмжэ елэ дүй дүршэлтэй колхозчинуудаа үрһэ үргуулжа эвено бии болохо. Энэ звенодо мори унаа ба хүчөө-ажахын машина зэмсэгүүд бэхижэтэй үгтэхэ ёһотой. Энэхэ тушаа ВКП(б)-гэй Обкомой Бюро болбол һаяхан дэлгэрэнты тогтоол абаһан байна.

Үрһэнэй ажахыда эмхи гурим байгуулха хэрэгтэ партийна ба советскэ эмхи зургаануудбүхы анхарал ороолдоёо гаргаха үилгатай.

Баянголойхидой нангин үүсхэлээр

Немецүүдһэ сүлөөлэгдэһэн районуудта туһаламжа үзүүлхыһэ зорилгоор тусхай Сталинска фонд байгуулха тухай нангин үүсхэл гаргажа, немецүүдһэ сүлөөлэгдэһэн районуудтахи колхозуудта малай фермэнүүдые бии болгохо хэрэгтэ гүрэнэй түсэбэй гаргуур томо эбэртэ мал ба хони ямаадые үргэхэ гэжэ республикын бүхы колхознигуудта хандаһан Баргажанай аймагай Баянголой сомоной Карл Марксын нэрэмжэтэ артелийн членүүдэй хандалга бэшэгые Кяхтын, Кабанскын, Заиграйн, Баргажанай, Иволгын ба бусад аймагуудай колхознигууд эүбшэн хэлсэжэ, баясхалан түгэлдэрөөр хүлөзэн абана.

Тус аймагуудай колхозуудаар болоомо байгаа хамтын суглааануудыйхабтар ехэ дэбжэлтэтэйгээр үнгэрхэ зуураа, зарим түрүү колхознигууд өөһэдынгөө үмсын малһаа хубаалдажаха хүсэлые үргэнөөр гаргана.

80 үхэр, 150 хони үргэбэ

Баянголойхидой хандалга бэшэгые үсэгдэр Иволгын аймагай Оронгын сомоной «Улаан Ороно» колхозой членүүд эүбшэн, һайшаагаад колхозойнгоо хамтын малһаа 150 хони, 80 эбэртэ мал нэгэн дуугаар үргэгбэ. Тарзэнһээ гадна советскэ сэрэгшэдэй эрүүл энхыһэн түлөө байгуулагдаха фонддо 120 центнер мяха, 100 центнер һү үргэхэ гэжэ шимдхэбэ.

Нютагаархинайнгаа уряае харюулан

Баргажанай аймагта Баянголойхидойнгоо үрэа бэшэгые мэдэхэгүй колхознигууд байхагүй. Хаагаанагүй үргэн олон суглааануудболоожо энэ нангин үүсхэлые элбэг дэлбэгэр дэмжэжэ байна.

Эндэ үүсэд бэшэ мэдэгдэй ёһоор 2.000 шахуу элдэб түрэлэй малые гүрэнэйнгөө түсэбые үлүүлэн дүүргэһэнэй ашаар Сталинска фондо бэлэглэгдэхэ байна. Эдэн сбо 300 шахуу томо эбэртэ һал, 1.600 шахуу хони ямаан, 100 толгой гахай бии юм.

Тэрэнһээ гадна советскэ сэрэгшэдэй эрүүл энхэ байдалай түлөө фондо һүрэг ехэ эдэ хоолой эүйлүүдые үргэхэ гэжэ колхоз бүхэндэ нэгэн дуугаар шийдхэгдэнэ. Энэхэнь, колхознигуудай нутаг үмсынгөө хонидоо нэгэ—нэгэ хурьга гэжэхэмэ бэлэглэхэ ябадал онсо ехэ дэбжэлтэтэйгээр дэлгэрэжэ байна.

Колхозууд хоорондын туһаламжа

ЗАИГРАЕВО. (Телефоноор абтаба). Аймагай түрүү колхозууд болохо Верхне-Талецын сельсоветэй «Оборона СССР», «Улаан-Эрхирэг» ба Орджоникидзын нэрэмжэтэ колхозууд өөһэдтөө үрэхэ үрһэнэй материалые үүсэд хаагаад, үлүү байһан үрһэнэйнгөө материалые бусад колхозуудта үрьһалба. Жишээнь, «Оборона СССР» колхоз—900 центнер, «Улаан Эрхирэг»—560 центнер ба Орджоникидзын нэрэмжэтэ колхоз—300 центнер тарга бусад колхозуудта үгөө.

Үнгэрһэн декадын 10 соо колхозуудай амбаарта 82 центнер тарганай ба 600 центнер хартаабхын үрһэн колхознигуудаа оробо. Үнэгэтэйн сельсоветэй Орджоникидзын нэрэмжэтэ колхозой членүүд колхозоо дутуу байһан хартаабхын үрһые үүсэлдүүлхын тулада өөһэдтөө байһан 72 центнер хартаабхын үрһэ колхозоо асаржа тушаба.

Ст. ЦЫДЫПОВ.

Эрхим бэлэдхэлтэй гэгдэбэ

ЦАКИР. (Телефоноор абтаба). Аймагай олонхи колхозуудаар тарилгада хэр эргэ бэлэн болоһоной шалгалта болоно захалаа.

Һаяшаг, Ворошиловай нэрэмжэтэ колхоз (түрүүлэгшэнь нүхэр Москвитин) тарилгын түрүүшын үдэрнүүдтэ дутуу дундануудтай байхагүйн тулада ба эртэзнһээ элирүүлэгдэһэн дутуу дундануудаа ябуулдунданьь зайахын зорилгоор тарилгын бүхы зэр зэмсэгүүд ба хомут тоногуудайнгаа заһабариие шалгажа үзэбэ. Шалгалта дээрэ байлсаһан районно комисси болбол тус колхозые тарилгада түгэс бэлэдхэлтэй гэжэ тоолобо.

Гадна, энэ колхоз өөһэдтөө үрэхэ үрһэнэй материалые үүсэд хаагаад, үлүү гараһан 100 центнер үрһэ үрөшэ һуугаа «Интернационал» колхозоо урьһалба. Тинхэдэ, овощь хартаабхын үрһэн түсэбэй ёһоор үүсэд дүүрэн хаагдаа.

Д. ЖАЛСАНОВА.

МЭДЭЭСЭЛ

немецко-фашистска булимтарагшадай ба тэдэнэй туһамаршадай хэһэн хорото муухай аашануудые ба СССР-эй гражданинуудта, колхозуудта, олониитын организацинуудта, гүрэнэй предприятниуудта ба эмхи зургаануудта тэдэнэй ушаруулһан гарза гайнуудые тодоруулха ба мүрдэхэ тушаа байгуулагдаһан гүрэнэй онсо эрхэтэ комиссиһаа

Смоленскэ областиин Вязьма, Гжатск ба Сычёвка городуудта болон Калининска областиин Ржев городто немецко-фашистска булимтарагшадай хэһэн хорото муухай аашануудтухай

Улаан Арми сохюулан гэдэргэ сугаржа ябахадаа немецко-фашистска арми болбол ажана амгалан һүүһэн гражданинуудта ба мүн тэрэшэлэн пленде абтаһан советскэ сэрэгшэдтэ хүсөөр боложо, тамалжа зобоожо, сохижо наншажа ба алажа, советскэ городууд ба тосхонуудые хайра гамгүйтөөр үгы хэнэ.

Немецко-фашистска булимтарагшадай хэжэ байһанхал адлаар тиигэжэ улад зонние олоорынь алаха гэжэ түүхэ домогто үшөө үзэгдөөгүй юм. Хайрлаха ба энхэрхэ сэдьхэл гээшые тэдэнэр мэдэхэгүй байна. Яажашье шадахагүй үтэлһэн үбгэд хүүшэдые тэдэнэр жэрхэмшэг муухай дошхон шэрүүнээр дорожолон зобооно. Эхэнүүдэй нёлбоһоншье, үршөөл хайра гуйжа һарбайһан үхибүүдэй гарнуудшье тэдэнние зогсоогүй. Гитлерэй үүгүүжэүүлжэ һургаһан немецкэ армиг болбол немецүүдтэ хэрэгтэй байһан үүнүүдые хүдажа ба зорюута алажа байна, тиихэдээ хэн хүдэлмэри хэжэ шадаха байнаб тэдэнние бүхыдэнь Германи худараа мал шэнгеэр туужа, зарса богоолнуудай рынок дээрэ абаашана.

Вязьмска, Гжатска, Сычёвско ба Ржевскэ районуудта немецкэ эзэмдэгшэдэй жэрхэмшэг муухай хорото аашануудые хэжэ, советскэ гражданинуудые сохиһон наншаһан, тамалһан зобооһон, алаһан хюдаһан ба немецкэ богоолшолгодо туужа абаашаһан, городтосхон ба деревнинүүдые һүйдхэн һандаргаһан болото баригтануудые гүрэнэй онсо эрхэтэ комиссиин түрүүлэгшэ Н. М. Шверник ба гүрэнэй онсо эрхэтэ комиссиин член Киевскэ ба Галицка митрополит Николай гэгшэд нюураараа үзэжэ тодоруулһан байгаа.

Немецкэ фашистнуудай, тэдэнэй туһамаршадай хорото аашануудболбол эдэ районуудай эзэмдэгдэд байха үедэ тэндэ һүүһэн советскэ гражданинуудай тодоруулан хэлэһэн дээрэһээ, мүн тэрэшэлэн советскэ, ажахын, кооперативна, профсоюзна ба бусад олониитын организацинуудай түлөөлэгшэд ба хүдэлмэришэд, албахаагшад, колхозчинууд, городской ба хүдөөгэй интеллигенциин болон сэрэгэй алба хэгшэдэй түлөөлэгшэдһөө томилогдоһон комиссинуудай зохёоһон актнуудаар лабланэргшэлэгдэнэ.

Советскэ гражданинуудые алаһан хюдаһан ба зобооһон тамалһан ябадал

Советскэ гүрэнние үгы хэхэ, советскэ хүнүүдые эдлэхэ зөөригүй ба национальна культурагүй болгожо хоорооруулха болон тэдэнние немецкэ зарса богоолнуудболгохо зорилго табиад байхадаа германска сэрэгэй командовани болбол пленде абтаһан советскэ сэрэгшэдтэ хүсөөр боложо, тамалжа зобоожо, сохижо наншажа ба алажа, советскэ городууд ба тосхонуудые хайра гамгүйтөөр үгы хэнэ.

Немецко-фашистска булимтарагшадай хэжэ байһанхал адлаар тиигэжэ улад зонние олоорынь алаха гэжэ түүхэ домогто үшөө үзэгдөөгүй юм. Хайрлаха ба энхэрхэ сэдьхэл гээшые тэдэнэр мэдэхэгүй байна. Яажашье шадахагүй үтэлһэн үбгэд хүүшэдые тэдэнэр жэрхэмшэг муухай дошхон шэрүүнээр дорожолон зобооно. Эхэнүүдэй нёлбоһоншье, үршөөл хайра гуйжа һарбайһан үхибүүдэй гарнуудшье тэдэнние зогсоогүй. Гитлерэй үүгүүжэүүлжэ һургаһан немецкэ армиг болбол немецүүдтэ хэрэгтэй байһан үүнүүдые хюдажа ба зорюута алажа байна, тиихэдээ хэн хүдэлмэри хэжэ шадаха байнаб тэдэнние бүхыдэнь Германи худараа мал шэнгеэр туужа, зарса богоолнуудай рынок дээрэ абаашана.

Немецко-фашистска булимтарагшадболбол эхэнэр врачнуудые госпитальнуудта санитарканнуудаар хүдэлмэрилэгты гэжэ баалхаба. Госпиталийн халдабарита үбшэнтэнэй таһатай комендант ефрейтор Рихтер гэгшэ бишинханшье зэмэтэй болоһонойнь түлөө санитарка ба медсестранууды ухаа мэдэтээ алдатарынь сохидог байба. Ород врачнуудба медсестранууд уборнодо орожо шадахагүй байгаа, тэдэнэй үүдэн дээрэнь: «Ородуудай орохонь хорюулгай, энэ заабариие эбдэһэн хүн бүшагдажа алагдаха» гэһэн гаршаг үгөөтэй байдаг бэлэй.

Сычёвка городто эхэнэрнүүд, үхибүүд ба үбгэд хүүшэдые тэндэхи комендант обер-лейтенант Кислер гэгшэ хайра гамгүйтөөр хэһээжэ зобоожо байдаг һэн.

1943 оной январийн 7-ой үдэр тэрэ комендант 100 шахуу еврей эхэнэр, үбгэд ба үхибүүдые намнаа асаржа, түрүүлэн таһа сохёод, удаа тээнь городой захада туужа абаашаһан бэеэрээ буушажа алаа.

1943 оной февралийн 28-ай үдэр немецко-фашистска алууршад болбол Сычёвкоо һүүдаг далгуун үбшөөр үбгэһэн хүнүүдые Набережна үйлсын 57-дохи номерой гэртэ медицинскэ туһаламжа үзүүлхэмнай гэжэ мэхэлжэ суглуулаад, тэдэнние тэндэ хааһан бэеэрээ гэрыень галдажархёо. Зүтөөр медсестра Попова ба бусад медицинскэ хүдэлмэриилэгшэдэй ороолдогоор тэлэ үбшэн хүнүүдэй зарьманийнь түймэр боложо байха үедэ гаргагдажа абаргаа.

Сычёвско районой Холмец гэдэг деревни шадар минэ табигдаһан хартые радиостанци ба һомо хэрэгсэлэй склад буляан абаба.

★

Пинскэ областийн нэгэ районо ябуулгаа хэжэ байһан партизанска отряд 2 немецкэ полицайскэ участогые хяа һамна сохижо, 100 шахуу гитлеровецые үгы хэе. Дайсаннаа трофей ба ноуса документүүд булгаагаа абтаба. Пинскэ партизанууд ондоо нэгэ отряд немецкэ эрэгэй эшелонние халяан унатаагаа. Тус эшелоной халин унахада нэгэ паровоз ба хэдэн вагон хяа бала бууба. Бүтэн үлөһэн 20 вагонние партизанууд зэе өөбхүүл болторынь буудажа, немецкэ түмэрзаһай 60 чиновникые алаа.

★

Немецко-фашистска хара эргэнүүд Смоленскэ областийн Пижюные гэдэг деревнине хоорооһон ба үгырүүлһэн байгаа. Гитлеровецүүд эхэнэрнүүдые-шье, үхибүүдые-шье хайрлангүй. Тус деревнидэ гитлеровецкэ алууршаһаа хохидол үзэогүй нэгэнье бүлэ байхагүй. Хүсөөрөө эдлэхэ гэһэн немецко эсэргүүцэгтэ үзүүлһэйнь түлөө бандидууд һургагша Анна Конюхова гэгшые буудан алаба. Немецкэ алууршад ажана амгалан һүүжа байһан Михаил Степаненко, Александр Степаненко, Борис Барсуков, тэрээнэй басага, Василий Феоктистов, 12 наһатай хүбүүн —Алексей Игнатов ба Дмитрий Иванов гэгшэдые тамалһан ба алаһан байна. Немецүүд 75 наһатай үбгэн Кожуров гэгшые ба тэрээнэй һамгые зэрлиг муухайгаар зобоогоо. Немецүүд тэдэнэрэй мүрдэлгынь хэхэдэ партизануудай байһан газарые заажа үгэгты гэжэ сохиһон юм. Советскэ патриодууд элдэб зобоолгые тэсэжэ, үзэхэ хүртэрөө партизануудые ба тагнуулчые барисаатай байһан тосхонойнгоо хүнүүдые заажа үгөөгүй.

★

Роттердамай оршондо голландска патриодууд нефть зөөдэг немецкэ судные галдаа. Амстердамда бүлэг голландцууд Германи худар хүдэлмэришэнние татан ябуулдаг немецкэ центральна бюрогой байшангые тэһэлбэ. Бүхы документүүд, мүн тэрэнэлэн германска каторгада баалгаагаа ябуулагдаха болоһон голландцуудай список үгы хэгдэе. Колхогенхэ ойро нэгэ завод дээрэ хүдэлмэришэд болбол сэрэгэй удхашанартай яарал захилые абаһан аад, бүхыдэнь голодоһо гаргаба.

АПРЕЛИИН 7-ай ҮДӨШЫН МӘДӘӘСӘЛ

Апрелийн 7-ой туршада фронтнууд дээрэ шухала хубилалта болоогүй.

★

Апрелийн 6-да манай авиацийн частнууд фронтын элдэб участогуудаа дээрэ сэрэг ба ашаа тээһэн 30-аад үсөөн бэшэ немецкэ автомашина үгы хэһэн гү, али гэмтээһэн, һомо хэрэгсэлтэй склад тэһэлһэн, дайсанай артиллерийскэ ба миномётно батарейн буудалгые дараһан байна.

★

Изюм городоо урдуур дайсан болбол хэдэн дахин манай позициинуудые атаковалаа. Манай частнууд үсэд шанга хангаалгын байлдааануудта немецүүдэй хүсөөрөө барагдуулаад, һүүлээрынь контратака хэжэ, дайсаннае эрэгэ шугала рубежһээ үлдэн гаргаба. 400 шахуу гитлеровец үгы хэгдэжэ, 6 немецкэ танк гэмтээгдэжэ. 5 ехэ буу ба 15 автомашина хяа бала бууһан байгаа. Ондоо нэгэ участок дээрэ манай артиллерийн буудалгаар 2 немецкэ танк гэмтээгдэжэ, 4 ехэ буу ба хэдэн пулемёт үгы хэгдэбэ.

★

Баруун фронт дээрэ манай сэрэгүүд эзэлһэн позициинуудаа бүхэжүүлжэ дайшалхы таһнуул хэе. Ябган сэрэгэй ба артиллерийскэ буудалгаар 200 шахуу немецкэ солдат ба офицер, элдэб ашаа тээһэн 25 автомашина үгы хэгдэбэ. Агаарай байлдаанда дайсанай 2 самолёт унагаагдаа.

★

Чугуевай оршондо дайсан болбол 20 танкаар дэмжэгдэһэн нэгэ полк шахуу ябган сэрэгэй хүсөөр Н-скэ частийн подразделениде эсэргүү добтолго хэһэн юм. Манай артиллерийн буудалгаар гитлеровецүүдэй атаканьь гэдэргэ сохиһоо. Үлэшэлэн дайсан резервнүүдэ татан асараад, баһа дахин манай позициие атаковалба. Немецүүд ехэ гэлтэдэ орожо байжа нэгэ участок дээрэ манай подразделениүүдые нэгэ бага түрижэ шадаа. Хүсэдбэшэ мэдээнэй ёһоор, рото үлүүтэй немецкэ ябган сэрэгүүд хэрагдаһан ба дайсанай 3 танк гэмтээгдэһэн байна.

★

Кубаньда манай тагнуулай отряд дайсанай эзэлһэн һуурин газарта сүмэрэн ороо. Айхабтар шанга үйлсын байлдаанда манай боецүүд 100 гаран гитлеровецые үгы хэжэ, һуурин газарые эзэлээд, 2 ехэ буу, 11 пулемёт, 2 ехэ буу, 11 пулемёт, дэгдэнгүйтөөр гаржа, дайсанай батарейн байһан газарые эзэлүүлээ. Тагнуулшад немецкэ артиллеристүүдэй байһан гэрые бөөлэгдэ, һалхоуныень алаһанайнгаа һүүлөөр гэр хуцар гүйлдэн орожо, 20 гитлеровецые хюдаба. Телефоноор дуудагдаһан советскэ танкнууд дайсанай 9 ехэ бууе, үгы хэе.

★

Ленинградска областийн партизанска отрядуудай амжалтатай ябуулганууд немецко-фашистска булимтарагшадай һанаасьнь зобоолгоо болоо. Немецкэ сэрэгүүдэй зүүн-хойто бүлэгтэлгын тылые һахиха сэрэгые командалагша генерал-майор Шпейман гэгшэ партизануудта эсэргүү томо карательна экспедици ябуулһан юм. Мартын 20-до немецкэ сэрэгүүд Ленинградска партизануудта эсэргүү үргэн ябуулганууды хэжэ эхилбэ. Советскэ патриодууд дайсанай тоогойнгоо талаар булюу хүсөнүүдэй урдаһаа сэгэ сохилго хэнгүйгөөр, харин гитлеровецүүдтэ тыл ба хажуу талаһаань саг үргэлжэ добтолно. Хэдэн үдэрэй байцаанда, хүсэдбэшэ мэдээнэй ёһоор, партизануудмянга гаран немецкэ солдат ба офицерые хюдажа, дайсанай 8 танк галдаһан ба гэмтээһэн байна. Олон пулемёт, винтовко ба һомо хэрэгсэлтэй хамта трофей булаан абаһан байна.

★

Немецко-фашистска хара золигуудСмоленскэ областийн Палкино гэдэг деревнийн арад зондо хорото муухайгаар аашалһан байна. Гитлеровецүүд 30 эхэнэр ба үхибүүдые 3 гэр соо намнажа оруулаад, амидыгаар галдаа. Александра Фомина, тэрээнэй 4-һөө 9 хүртэрхи наһанай 4 басаган. Анастасия Васильева, тэрээнэй хоёр басаган, Екатерина Гытина хүхөөр үхибүүнтээ ба бусад галдагдаба. Немецкэ бандидууд тус деревнидэ хүнэй һүүдэг гэрнүүдые ба болхознигуудай ажахын барилгые галдаа.

★

Частийнь советско-германска фронтдо ябуулхань гэжэ модоолгоо арилһаа болхуулгаһан олон немецкэ солдатууд Парижай (Франци) оршондо хоргодожо байна. СС-тэн ба жандармнуудай тусхай отрядуудбодлүүлнууды удэр һүнигүй агнана. Мартын эсэс багта Парижда ба тэрээнэй ойро оршонноо 300 шахуу бодхуулнууд барилгаа. Частнуудаа болхуулгаһан 90 немецкэ солдат генерал фон Рундштедт гэгшын захиралгаар буудагдан алагдаба.

АПРЕЛИИН 6-ай ҮДӨШЫН МӘДӘӘСӘЛ

Апрелийн 6-ай туршада фронтнууд дээрэ шухала хубилалта болоогүй.

★

Апрелийн 6-да манай авиацийн частнууд фронтын элдэб участогуудаа дээрэ сэрэг ба ашаа тээһэн 50 шахуу немецкэ автомашина үгы хэһэн гү, али гэмтээһэн, 7 артиллерийскэ ба миномётно батарейн буудалгые дараһан, дайсанай һомо хэрэгсэлтэй склад тэһэлһэн ба түмэрзаһай составые хяа бала сохиһон байна.

★

Изюм городоо урдуур дайсан болбол хэдэн дахин манай позициинуудые атаковалаа. Манай частнууд үсэд шанга хангаалгын байлдааануудта немецүүдэй хүсөөрөө барагдуулаад, һүүлээрынь контратака хэжэ, дайсаннае эрэгэ шугала рубежһээ үлдэн гаргаба. 400 шахуу гитлеровец үгы хэгдэжэ, 6 немецкэ танк гэмтээгдэжэ. 5 ехэ буу ба 15 автомашина хяа бала бууһан байгаа. Ондоо нэгэ участок дээрэ манай артиллерийн буудалгаар 2 немецкэ танк гэмтээгдэжэ, 4 ехэ буу ба хэдэн пулемёт үгы хэгдэбэ.

★

Баруун фронт дээрэ манай сэрэгүүд эзэлһэн позициинуудаа бүхэжүүлжэ дайшалхы таһнуул хэе. Ябган сэрэгэй ба артиллерийскэ буудалгаар 200 шахуу немецкэ солдат ба офицер, элдэб ашаа тээһэн 25 автомашина үгы хэгдэбэ. Агаарай байлдаанда дайсанай 2 самолёт унагаагдаа.

★

Чугуевай оршондо дайсан болбол 20 танкаар дэмжэгдэһэн нэгэ полк шахуу ябган сэрэгэй хүсөөр Н-скэ частийн подразделениде эсэргүү добтолго хэһэн юм. Манай артиллерийн буудалгаар гитлеровецүүдэй атаканьь гэдэргэ сохиһоо. Үлэшэлэн дайсан резервнүүдэ татан асараад, баһа дахин манай позициие атаковалба. Немецүүд ехэ гэлтэдэ орожо байжа нэгэ участок дээрэ манай подразделениүүдые нэгэ бага түрижэ шадаа. Хүсэдбэшэ мэдээнэй ёһоор, рото үлүүтэй немецкэ ябган сэрэгүүд хэрагдаһан ба дайсанай 3 танк гэмтээгдэһэн байна.

★

Кубаньда манай тагнуулай отряд дайсанай эзэлһэн һуурин газарта сүмэрэн ороо. Айхабтар шанга үйлсын байлдаанда манай боецүүд 100 гаран гитлеровецые үгы хэжэ, һуурин газарые эзэлээд, 2 ехэ буу, 11 пулемёт, дэгдэнгүйтөөр гаржа, дайсанай батарейн байһан газарые эзэлүүлээ. Тагнуулшад немецкэ артиллеристүүдэй байһан гэрые бөөлэгдэ, һалхоуныень алаһанайнгаа һүүлөөр гэр хуцар гүйлдэн орожо, 20 гитлеровецые хюдаба. Телефоноор дуудагдаһан советскэ танкнууд дайсанай 9 ехэ бууе, үгы хэе.

★

Ленинградска областийн партизанска отрядуудай амжалтатай ябуулганууд немецко-фашистска булимтарагшадай һанаасьнь зобоолгоо болоо. Немецкэ сэрэгүүдэй зүүн-хойто бүлэгтэлгын тылые һахиха сэрэгые командалагша генерал-майор Шпейман гэгшэ партизануудта эсэргүү томо карательна экспедици ябуулһан юм. Мартын 20-до немецкэ сэрэгүүд Ленинградска партизануудта эсэргүү үргэн ябуулганууды хэжэ эхилбэ. Советскэ патриодууд дайсанай тоогойнгоо талаар булюу хүсөнүүдэй урдаһаа сэгэ сохилго хэнгүйгөөр, харин гитлеровецүүдтэ тыл ба хажуу талаһаань саг үргэлжэ добтолно. Хэдэн үдэрэй байцаанда, хүсэдбэшэ мэдээнэй ёһоор, партизануудмянга гаран немецкэ солдат ба офицерые хюдажа, дайсанай 8 танк галдаһан ба гэмтээһэн байна. Олон пулемёт, винтовко ба һомо хэрэгсэлтэй хамта трофей булаан абаһан байна.

★

Немецко-фашистска хара золигуудСмоленскэ областийн Палкино гэдэг деревнийн арад зондо хорото муухайгаар аашалһан байна. Гитлеровецүүд 30 эхэнэр ба үхибүүдые 3 гэр соо намнажа оруулаад, амидыгаар галдаа. Александра Фомина, тэрээнэй 4-һөө 9 хүртэрхи наһанай 4 басаган. Анастасия Васильева, тэрээнэй хоёр басаган, Екатерина Гытина хүхөөр үхибүүнтээ ба бусад галдагдаба. Немецкэ бандидууд тус деревнидэ хүнэй һүүдэг гэрнүүдые ба болхознигуудай ажахын барилгые галдаа.

★

Частийнь советско-германска фронтдо ябуулхань гэжэ модоолгоо арилһаа болхуулгаһан олон немецкэ солдатууд Парижай (Франци) оршондо хоргодожо байна. СС-тэн ба жандармнуудай тусхай отрядуудбодлүүлнууды удэр һүнигүй агнана. Мартын эсэс багта Парижда ба тэрээнэй ойро оршонноо 300 шахуу бодхуулнууд барилгаа. Частнуудаа болхуулгаһан 90 немецкэ солдат генерал фон Рундштедт гэгшын захиралгаар буудагдан алагдаба.

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта)

СОВЕТСКЭ ИНФОРМБЮРОҺОО

МЭДЭЭСЭЛ

немецко-фашистска булимтарагшадай ба тэдэнэй туһамаршадай хэһэн хорото муухай аашануудые ба СССР-эй гражданинуудта, колхозуудта, олониитын организацинуудта, гүрэнэй предприятинуудта ба эмхи зургаануудта тэдэнэй ушаруулһан гарэа гайнуудые тодоруулха ба мүрдэхэ тушаа байгуулагдаһан гүрэнэй онсо эрхэтэ комиссиһаа.

Смоленскэ областиин Вязьма, Гжатск ба Сычёвна городуудта болон Калининсна областиин Ржев городто немецко-фашистсна булимтарагшадай хэһэн хорото муухай аашануд тухай

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

сэбэрлэхэ хэрэгтэй болоо. Германска ябган сэрэгүүдэй 102-дохи дивизиин командир генерал-майор Физлер гэгшын захиралтаар фашистнуд Холмец деревнидэ һуугаһан зониие нэгэ газарта сугдуулаад, тэдэниие минировалагдаһан харты худар намнаһан байна. Эдэ бүхы хүнүүд минанүүдэй тэнэрхэдэ барандаа үхэбэ.

Фашистска засагаархин Корбутовка гэдэг деревниин һуурин зониие партизануудтай барисаатай гэшэ ха гэжэ һажаг түрөөд, тус деревниие дуулаһан галдажархёо. Иигэжэ хоонорууллха ябадалынь бүрүүшааһан колхозница Баранова гэгшые немецүүд гэдэнынь хаха отолһон, шоурыень хутагаар таһа хэршэһэн ба тэрэнэй үхибүүдэй гарнуудынь булга мушхаһан ба толгойнуудынь соо сохиһон байха юм. Зайчики гэдэг деревниидэ гестаповецуд болбол 61 наһатай Михаил Заиков, 69 наһатай Никифор Беликов, 70 наһатай Екатерина Бегорова, 70 наһатай Екатерина Голубева, 5 наһатай Егор Даденов, 7 наһатай Мир Зернов ба бусад хамта 23 хүниие нэгэ гэр худар намнажа оруулаад тэдэ хүнүүдые гэртэйнь хамта амидыгаар галдаһан байна.

Клины гэдэг деревниидэ немецүүд колхозница Богданова гэгшын үхибүүдынь гал худар хаяад, һүүлхэрынь өөрынь шатажа алаба.

Васильевка гэдэг деревниидэ немецкэ алуушад болбол колхозой түрүүлэгшэ Тарбин ба кладовщик Ермолинский гэгшэдые түмэр үлгүүрээр үргэн дорсоонь үлгэжэ алаа. Иигэжэ үлгэдэһэн хүүрнүүдынь үнэ удаан саг соо үйлсэлэ багаа һэн.

1943 оной март һарада Гжатска районой Драчева гэдэг деревниидэ немецүүдэй сухарихи үедэ немецкэ полевой жандармериин начальникай туһалагша лейтенант Бос гэгшэ Драчева, Злюбино, Астахово, Мишино гэдэг деревнинүүдһээ 200 хүниие намнан асаржа, колхозница Шестикова гэгшын гэр соо хаагаад, гэрыень галдахадань 200 хүн буултадаа шатажа үхэбэ.

Гжатска районой Степаники гэдэг деревниидэ немецкэ булимтарагшад болбол 35 наһатай Елена Фёдоровна Ильина гэгшые баня соо хаагаад, 7 үдэр соо тамшуураар ба модоор сохижо, хүйтэн үһа адхажа 7 үдэр соо зобоодһон байна. 1943 оной январиин 8-ай үдэр тэдэнэр Степаники гэдэг деревниин һуурин зониие бултыень намнажа, хүрсэгдэһэн Ильина гэгшые саазалхада байлсагты гажэ баадхаад, тэрэ эхэнэрые модондо үлгэжэ алаһан байгаа.

Гжатска районой Куликово ба Колесники гэдэг деревнинүүдтэ фашистнуд тэндэхи зониие схэ бага гэжэ илгадгүй бүхыдэнь гэр байшантайень хамта галдаһан байна.

Ржев городто энэнэй урда тээ Ленинэй памятникай байһан центральна площадь дээрэ германска армейска 27-дохи корпусой командалагша генерал-майор Вейс гэгшын захиралтаар түс городой комендант майор Куртфельд гэгшэ хүнүүдые үлгэжэ алаха газар түхеэрөөд, тэндэ хэдэн арбаад гражданинуудые үлгэжэ алаһан байна гэбэл: Александр Дроздов, Анна Пожарская, Медоциев ба бусад болоно. Хэдэн мянгаад хүнүүд буудагдан алагдаһан байгаа.

1943 оной мартын 20-ой үдэр Воровскиин үйлсэлэ 47-дохи номерой гэртэ фашистнуудай алаһан 3 эхэнэр ба 3 бишиихан үхибүүд олдоһон байна. Тэндэхи эд зөөриинь дээрмэдэгдэжэ абтанхай.

Номер 116-дахи кварталай айлнуудай нэгэнэйнь харша соохи отород дээрэнь танигдахаа болиторо зобоогдоосо алагдаһан 8 советскэ гражданинай хүүр нүхэн соо хаяатай байһаа олдобо гэхэдэ: 30 наһатай И. В. Соловьёва, тэрэнэй үрэлнь отологдонхой: 28 наһатай А. К Андреева жадаар хадхадажа алагданхай ба бусад.

Плендэ абтаһан советскэ сэрэгшэдые зобооһон хорото муухай аашануд

Плендэ абтаһан советскэ сэрэгшэдые олоорынь хюдаха гэһэн үүсэлтэй байхадаа германска сэрэгэй засагаархин болбол улаанармеецүүдые үлэсхэлэн туранха, халуун ба гэдэһэнэй өбшэн дээрэһээ үхэтэ ябадалда хүргэнэ. Плендэ абтаһан сэрэгшэдтэ медицинскэ туһаламжа үзүүлэщэнэгүй.

Вязьма городто плендэ абтаһан сэрэгшэдтэ тулгидэдэгүй шулуун хананай сарай соо госпиталь түхеэрэгшэһэн байгаа. Өбшэн хүнүүдэй хойноһоо ямаршье эмнэлгэ ба харууһалга тэжэ байгаагүй. Үдэр бүридэ 30-һоо 30 хүртэр үхэн үхэдэг һэн. Өбшэн хүнүүдтэ үдэртөө хахад котёл үһан шүлэн үгтэдэг байба. Врач Е. А. Михеев гэгшын хэлэһэнэй ёһоор, энэ госпитальдо үлэсхэлэн туранха ба өбшэн өөрөһөө зарим үдэрнүүдтэ 247 хүн үхэдэг бэлэй. Тэрээнһээ гадна плендэ абтаһан өбшэн улаанармеецүүдэй госпиталиин харша соогуур ябажа ябахадань немецкэ солдадуд тэдэниие сагаалса болгон буудадаг һэн.

1943 оной февраль һарада Вязьма городһоо сухарихынгаа урда тээ фашистнуд болбол арестовалагдаһан советскэ гражданинуд ба плендэ абтаһан улаанармеецүүдые Вязьмын шадар байһан Новоторжская гэдэг станци дээрэ асараа һэн. Эдэ үлэсхэлэн дээрэһээ туража зүдэрһэн хүнүүдые Новоторжскоһоо латерь хүртэр абаашаха хоорондонь тэдэнэй олонхинь арга шадалаа барацаад, хүл дээрэ ябажа шадахаа болиходоо унаа һэн. Новоторжскоһоо Вязьма хүртэр хамта 43 хүн буудагдажа алагдаһан байна.

2-дохи номерой лагериин комендант ахалагша унтер-офицер Раутенберг гэгшэ плендэ абтаһан советскэ сэрэгэйнхидые хүнэй үнэгэ сэдьхэлгүй муухайгаар сохижо зобооһон ба саазаһан байха юм.

Немецкэ зөөмдэгшэдтэ Сычёвка городой сүлөөлэгдэһэнэй һүүлээр тэнцэ байһан лагерьта угаа ехэ жалта нүхэн соо советскэ гражданинуудай ба плендэ абтаһан улаанармеецүүдэй 3.000 гаран хүүр олдоо һэн. Тэдэ хүүрнүүдые хараад үзэхэдэ зэрлиг муухайгаар зобоосо алаһан байна гэбэл: олон хүнүүдай гар хүлынь хуха биса сохигдонхой, толгойнуудынь соо сохигдонхой, шэхэ хамарынь отолгодонхой, нюдэнүүдынь тэнэ халхагданхай, амин бэенүүдынь отолгодонхой байба.

1943 оной январь һарада Харево гэдэг деревниидэ фашистнуд болбол плендэ абтаһан 79 улаанармеецые малай дал соо намнажа оруулаад, тэдэниие амидыгаар галдаһан байгаа.

1941 оной ноябрь һара соо Корытовка гэдэг деревниидэ немецкэ солдадуд улаанармеецүүд худар буудажа һургуули хэд, 14 хүниие алаа һэн.

1942 оной июнь һара соо жандармериин начальник капитан Шульц гэгшын захиралтаар Вязьмска лагерьһаа 5 улаанармеецые гаргажа абаашахадаа һахюулшадынь тэдэниие гүйдэгты гэһэн бэеэрээ буудажа захалаа, гурбыень тэрэ дары алаһан ба шархаташаһан хоёр хүниие буугайнгаа үүрөөр сохижо алаһан байгаа.

Вязьма городой комсомольско үйлсэдэ нэгэ красноармеец болбол тротуарай захаар урдажа байһан үһа уухын тулада бусад плендэ абтагшаһаа зайлажа, хажуу тээшээ болохотойнь сасуу һахюулшан-немец тэрэ улаанармеецые буугайнгаа хүрөөр сохиһонойнгоо һүүлээр хажуу тээшэнь абаашажа ерэд буудажа алаа.

Вязьма станци шадар нүдэнэ улаанармеец хүдэлмэришэдэй столовоо ороод, нэгэ табаг шүлэ уулгыт гэжэ эриһэн байгаа. Тэрэнэй хойноһоон һахюулшанинь орожо ерэод, улаанармеецые столово соо һоо дары гарга гэжэ захираа. Тиихэдэнь плениэ улаанармеец шүлөө уужа дүүргэхын зүбшөөрэл гуйба. Тиихэдэнь һахюулшанинь улаанармеецые столово соо һоо шэрэжэ гаргаһан бээрээ үүдэндэнь буудажа алаһан байна.

1942 оной декабрь һара соо һахюулшан-немец болбол София Перовскаягай үйлсэдэ 2 пленнэ улаанармеецые буудажа алаба. Тэдэнэй хүүрнүүд хэдэн үдэр соо үйлсэдэ хэбтэжэ байгаа һэн.

Советскэ гражданинуудые немецкэ богоолшолгодо туужа абаашалга

Бүри хүсэдбэшэ мэдээнэй ёһоор, фашистнуд зөөмдэһэн сагаан хойно Вязьмаһаа 5.000 шахуу, Сычёвкоһоо 1.500 хүниие, Гжатск ба Ржевһээ 10.000 шахуу хүниие Германи худар катержна хүдэлмэридэ намнажа абаашаа.

1943 оной мартын 2-ой үдэр Вязьма городой гражданин Виноградовай хөёр басагад болохо 20 наһатай Вера ба 16 наһатай Надеждые Германи худараа намнажа абаашаа. Миниий басагадые хайрлан үршөөжэ тэдэниие бү абаашыт гэжэ Виноградовай гуйхадань үнөөрхэжэ фашистнуд тэрэнэй гэрыень галдаба.

Кулеково ба Ивановская гэдэг деревнинүүдһээ немецүүд 31 хүниие шэлэжэ абаад Германи худараа намнажа абаашаа. Тиихэдээ тэндэхи һуурин зониие үгы хэд деревниень шатааһан байна.

Андреевское ба Дятлово гэдэг деревнинүүдһээ немецкэ засагаархин 43 хүниие Германи худараа намнажа абаашаба гэхэдэ: 40 наһатай Василий Никонов, 15 наһатай Раиса Малинина, 40 наһатай Мария Родионова, 18 наһатай Василий Чистов, 33 наһатай Николай Воронов, 48 наһатай Татьяна Халдеева, 41 наһатай Николай Сафонов, 45 наһатай Мария Колосова, 16 наһатай Анна Фетисова, 17 наһатай Егор Веткин, 15 наһатай Валентин Веткин ба бусад болоно.

Германи худар каторжна хүдэлмэридэ немецүүдэй намнажа абаашажа байһан гражданинуудай дунда 50-һаа дээшэ ба 15-һаа доошо наһанай хүнүүдые немецүүд бүхыдэнь хайра гамгүйгөөр люодаг байна.

Город, гэр байра, культурна эмхи зургаануд ба һүмэнүүдые һандаргаһан ябадал

Немецкэ сэрэгэй частьнууд хүнэй һуудаг гэр балгааһануудые, культурна эмхи зургаануудые, предприятинуудые ба дасан һүмэнүүдые тонон дээрмэдэжэ, эбдэн һандаргана. Гэбэшье, алэ бүтэдэнь жааг заршамгүй сэрэгэй частьнуудай үйлдэһэн ямар нэгэ тусхай актнууд бэшэ, харин сэрэгэй дээдэ командованиин зүгһөө түрүүнэй хараалһан тодорхой системээр үйлдэгдэһэн байна.

Город ба тосхонуудые эбдэн һандаргаха, ажана амгалан һуужа байһан арад зониие тонон дээрмэдэхэ, мүн тэрэшэлэн Ржевскэ, Сычёвско ба Гжатска районуудай культурна эмхи зургаан, дасан һүмэнүүдые тонон дээрмэдэхэ ябадалые генерал-лейтенант Штудницын 87-дохи ябган сэрэгэй дивизи, генерал-майор Браунай 129-дэхи ябган сэрэгэй дивизи, генерал-майор Мюллерэй 72-дохи ябган сэрэгэй дивизи, генерал-майор Эвердинэй 14-дэхи мотодивизи, генерал-майор Шонеманай 337-дохи ябган сэрэгэй дивизи, генерал Грейнерэй 268-дахи ябган сэрэгэй дивизи гэһэн сэрэгэй частьнууд үйлдэбэ.

Вязьма ба Гжатскда генерал-майор Меркерэй 35-дахи ябган сэрэгэй дивизи, генерал-майор Шеферай 252-дохи ябган сэрэгэй дивизи, генерал-майор Рошпертын 7-дохи ябган сэрэгэй дивизиин командирнууд болбол факельщиктууд ба минёрнуудай тусхай отрядуудые таһалжа бии болгоо. Тэдэнь хүнэй һууха гэр балгааһа, һургуули, театр, клуб, музей, библиотекэ, больница, һүмэ, магазин, заводуудые галдаха ба тэнэлхэ ябадажнуудые үйлдэжэ, сухариһан зам худараа гансахан лэ үнэһэ шандаруу ба яар ябта һандархайнуудые үлөөһэн байгаа.

Вязьмада 5.500 гэрһээ зүбхэн 51 модон гэр бүтэн үлөө. Эндэ немецүүд 1943 оной февралиин 20-һоо мартын 6 хүртэр 476 тэһэрэлгэ үйлдэбэ.

Гжатскда 1.600 гэр балгаһаһаа оройдоо 300 гэр бүтэн үлэбэ. Городской электростанци, водопровод, больница, хүдөө-ажахын техникум, техникумэй 2 общежити, һургашадай байшан, хүүгэдэй ясли, Ленинэй нэрэмжэтэ хүүгэдэй байшан, кино-театр, городской клуб, Улаан Армиин клуб, пекарни, бани, «Металлист» гэдэг олзобориин кооперацийн завод, инвалидуудай байшан, районно ветлечебницэ, райвоенкомадай байра, гүрэнэй бусад предприятинууд ба эмхи зургаануд тэһэлэгдэһэн ба галдагдаһан байна.

Гжатскын дасан һүмэнүүд моридой байра ба складууд болгогдоо. Благовещенскэ һүмэ соо немецүүд үхэр алаха газар түхеэрбэ. Предтеченскэ һүмэ ба Казанска собор тэһэлэгдээ. Городой худагуудай үһан хоротой болгогдоһон ба минировалагдаһан байба.

Сычёвкодо хүнэй һуудаг 1.030 гэр байшангуудай 770-ниинь тэһэлэгдэһэн ба галдагдаһан байна. Музей галдагдаа. Тэрээн соохи 5.000 гаран картина, тэрэ тоодо Репинэй, Левитанай, Петровой, Айвазовскийн, Коровинай ба бусадай полотнонууд, Антокольскийн скульптуранууд XVII, XVIII, XIX-дэхи зуунай үеын уран дархашуулай бүтээһэн алтан, мүнгэн ба гуулин эдлэлнүүд үгы хэгдэбэ.

Музейн түүхэ-оронютагые шэнжэлхэ таһаг соо эртэ балар сагай хүнүүдэй багажа зэбсэгэй үнэтэ коллекци үгы хэгдээ.

3 дунда ба 2 эхин һургуулинууд, ФЗО һургуулинууд, колхозно техникум, һургагшадай байшан, пионернүүдэй байшан, библиотекэ, больница, столово, хүүгэдэй 2 байшан, үһа бүлэхэ башни, городской амбулатори, телеграф, радиоузел ба бусад барилганууд тэһэлэгдэһэн ба галдагдаһан байна. Сычёвкоһоо сухарихынгаа урда тээ мартын 5-ай һүмэ немецкэ зөөмдэгшэд тус городой бүхы 7 һүмые. тэрэ тоодо эртэ урдын Старообрядческа ба Кладбищенска һүмэнүүдые, собор ба монастырийн тэһэлбэ.

Сычёвско райондо немецкэ зөөмдэгшэд 248 деревниин 137-ень үнэһэн шандаруу болторынь галдаа.

Ржев гэдэг ородой эртэ урдын городые немецкэ зөөмдэгшэд яар ябта һаһдаргай болгожорхёо. 5.443 гэр балгаһануудһаа бага зэргэ бүтэн үлэһэниинь ороойдоо 495 гэр байба. Тодорхойлходо, фашистнуд драматическа театр, кино-театр, оронютагые шэнжэлхэ музей, пионернүүдэй ордон, 60.000 ном дэбтэртэй центральна библиотекэ, 3 клуб, 22 эхин ба дунда һургуули, хүүгэдэй 21 сад, багшанарай институт, планово-экономическа ба хүдөө-ажахын техникум, фельдшерско-акушерскэ һургуули, поликлиникэ, эхэнэрэй консультаци, амбулатори, больнична городок, бани, электростанци ба бусад эмхи зургаануудые һандаргаһан ба галдаһан байна. Түмэрзамай ажахы ба подвижной состав хэрэгүй болгогдоо. Ажахүйлэдбэриин предприятинуудай түхеэрэлгэнүүд Германи худар зөөгдэн абаашагдаба.

307-дохи завод, спиртозавод, маслозавод, механическа завод, лесозавод, торгон утаһа эрэхэ фабрика, тобшын ба бусад заводуудай корпусууд галдагдаһан ба һандаргагдаһан байгаа. Немецүүд Волга мүрэн дээгүүр табигдаһан түмэрзамай хүүргые ба Холынка мүрэн дээгүүр табигдаһан 5 хүүргые тэһэлээ.

Немецүүд Покровско һүмые тоносо, бүхы үнэтэ юумэнүүдынь зөөн абаашаа. Тэрэ һүмые солдадуудай казарма болгобо. Андрей Попов гэдэг священникые буудан алаа. Сухарихынгаа урда тээ фашистнуд Покровско һүмые минировалаад, тэрээн худар ажана амгалан һуужа байһан 200 шахуу хүнүүд